

Юдіна (Каламбет) С.В., д.е.н., професор,
завідувач кафедри «Фінанси та облік»
Дніпровський державний технічний університет
Лазько Т.Ф., магістр
Дніпровський державний технічний університет

СИСТЕМА ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Юдіна (Каламбет) С.В., Лазько Т.Ф. Система податкового менеджменту на підприємстві. Податковий менеджмент підприємства розглядається як складова частина фінансового менеджменту. Визначено, що зміст податкового менеджменту полягає у виробленні керуючих впливів, спрямованих на формування й рух фінансових ресурсів за заданих параметрів податкового середовища й ринкової кон'юнктури. Запропоновано концептуальну схему системи податкового менеджменту на підприємстві та структурну схему податкового менеджменту.

Ключові слова: податковий менеджмент, податкове навантаження, система податкового менеджменту, функції податкового менеджменту.

Юдіна (Каламбет) С.В., Лазько Т.Ф. Система податкового менеджменту на підприємстві. Податковий менеджмент підприємства розглядається як складова частина фінансового менеджменту. Визначено, що зміст податкового менеджменту полягає у виробленні керуючих впливів, спрямованих на формування й рух фінансових ресурсів за заданих параметрів податкового середовища й ринкової кон'юнктури. Запропоновано концептуальну схему системи податкового менеджменту на підприємстві та структурну схему податкового менеджменту.

Ключевые слова: налоговый менеджмент, налоговая нагрузка, система налогового менеджмента, функции налогового менеджмента.

Yudina (Kalambet) S.V., Lazko T.F. The system of tax management at the enterprise. Tax management is considered an integral part of financial management. It is determined that the content of tax management is to develop management influences aimed at the formation and movement of financial resources with the given parameters of the tax environment and market conditions. The conceptual scheme of the tax management system at the enterprise and the structural scheme of tax management are offered.

Key words: tax management, tax burden, tax management system, functions of tax management.

Постановка проблеми. Податки є джерелом економічної самостійності держави, це обумовлює важливість проблеми управління потоками податкових платежів та їх стабілізації, яка тісно пов'язана із завданням активізації підприємницької діяльності й забезпечення ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Стабілізація економічної ситуації й зростання інтересу до розробки економічної стратегії й тактики підприємства обумовлюють необхідність визначення цілей і завдань податкової політики підприємства, виходячи як з оптимізації податкових платежів, так і з можливостей реалізації основних завдань господарської діяльності. Ефективність податкового менеджменту як складової частини системи управління підприємством визначається оптимізацією податкових параметрів його діяльності в поточному й стратегічному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певною мірою питання вдосконалення й оптимізації податкової політики підприємства висвітлене в працях В. Геєця, А. Загороднього, К. Ковальчука, Д. Мельника, М. Скворцова [1; 2; 3]. Низка теоретичних питань оподаткування й управління податковими платежами висвітлена в працях І. Бланка,

В. Бурковського, О. Василика, В. Вишневецького, Ю. Воробйова, О. Данилова, С. Дзюби, Ю. Іванова, А. Єлісеєва, А. Соколовської, М. Чумаченко та інших вчених [4; 5; 7; 8]. Але їхні праці переважно містять аналіз окремих параметрів податкової системи або податкової політики підприємства без дослідження їх суттєвих зв'язків з результатами діяльності підприємств та можливостей податкового менеджменту.

Водночас залишаються недостатньо дослідженими теоретичні та методичні проблеми управління податковими платежами через визначення впливу податків на динаміку підприємства. Крім того, стабілізація економічної ситуації й необхідність забезпечення ефективної діяльності підприємства обумовлюють визначення цілей і завдань податкової політики підприємства, виходячи не тільки з оптимізації податків, але й з основних завдань господарської діяльності.

Постановка завдання. Вищезазначене й обумовило мету статті, яка полягає у розвитку теоретичних аспектів податкового менеджменту підприємства та організації діяльності підприємства, спрямованої на оптимізацію податкових обов'язків без порушення встановлених законів.

Виклад основних результатів. Вирішальним фактором, що обумовив зазначений розвиток теорії й практики податкового менеджменту в Україні, є значне податкове навантаження на суб'єктів господарювання. Податковий тягар, що тисне на підприємства, можна вважати результатом податкової політики, що проводиться державою. Законотворці багатьох держав постають перед дилемою: збільшувати дохідну частину бюджету за рахунок надходжень податків під час збільшення податкових ставок чи встановити середню оптимальну ставку, сформувати систему міцних стимулів для виробників і забезпечити мінімізацію дефіциту в найближчому майбутньому та перспективу стабілізації або покращення економічного становища загалом. Перший напрям, характерний для вирішення проблем сьогодення, більшою мірою має політичний характер і, на жаль, знаходить своє відображення в розвитку податкового законодавства в Україні. Другий є більш міцним, оскільки дає впевненість виробникам у майбутньому, у кінцевому рахунку стимулює виробництво, що вже саме по собі знижує дефіцит бюджету та зберігає один з основних принципів оподаткування – сталість використання як податкових важелів, так і методів їх застосування [15; 16].

Взагалі вважається, що якщо частка податків у країні не перевищує 10–15% ВВП, то податкове навантаження є низьким, а потреба в податковому плануванні для господарюючих суб'єктів є мінімальною.

Рівень податкового навантаження в межах 20–35% ВВП вважається середнім, при цьому потреба в податковому плануванні для суб'єктів господарювання набуває істотного значення.

У країнах, де податки становлять 40–50% ВВП і більше, податкове навантаження вважається високим. У цій ситуації податкове планування стає найважливішим елементом фінансово-планової роботи на підприємствах усіх розмірів і форм власності.

В Україні протягом останніх п'яти років рівень централізації ВВП в зведеному бюджеті знаходиться на рівні 30%, тобто можна визначити як середнє податкове навантаження. А це обумовлює необхідність розвитку й вдосконалення податкового менеджменту на рівні підприємства як важливого елементу системи управління підприємством.

Податковий менеджмент підприємства як складова частина фінансового менеджменту полягає у виробленні керуючих впливів, спрямованих на формування й рух фінансових ресурсів за заданих параметрів податкового середовища й ринкової кон'юнктури. Його основна мета не зводиться тільки до оптимізації податкових платежів, вона полягає в активному впливі на результати фінансово-господарської діяльності підприємства та підвищенні його ефективності (рис. 1).

Об'єктом управління є економічні стратегії підприємства та пов'язаний з ними податковий обіг.

Ефективність самого податкового менеджменту підприємства значною мірою визначається внутріш-

німи рішеннями щодо його організації й виконуваних функцій.

Виходячи з наведеної схеми, можемо уточнити визначення. Таким чином, податковий менеджмент – це сукупність принципів, методів, засобів і форм управління процесом оподаткування підприємства, розроблюваних і застосовуваних з метою оптимізації податкового навантаження на підприємство і на цій основі підвищення ефективності діяльності підприємств.

На рис. 2 подана загальна структура системи податкового менеджменту, виходячи з умов та цілей функціонування підприємства.

Аналіз зовнішнього податкового середовища є процесом, за допомогою якого контролюються такі зовнішні фактори, як чинне податкове законодавство, міжнародні конвенції з питань оподаткування, прогнозовані нормативно-правові зміни. Правова законність управлінських рішень забезпечує їх захист і законність доходів, тому податкове законодавство лежить в основі реалізації всіх основних функцій податкового менеджменту. Основне завдання цього процесу полягає в оцінці податкових змін, що впливають на підприємство, й визначенні оптимального рівня оподаткування, яке не є загрозою для реалізації цілей підприємницької діяльності.

Аналіз мінливої кон'юнктури ринку для подальшої оптимізації виробничих альтернатив з урахуванням ринкового механізму перерозподілу податкового навантаження в управлінні податками складає новий зміст цього процесу.

Податкове планування є складовою частиною системи планування на підприємстві й передбачає розробку загальної податкової стратегії підприємства (прогнозування), поточних планів і функціональних бюджетів структурних одиниць (поточне планування), а також оперативну податкову експертизу окремих господарських операцій (податковий моніторинг).

Податкове прогнозування полягає в розробці податкової стратегії підприємства, виходячи із загальної стратегії економічного розвитку й прогнозу зовнішніх податкових умов. Під час формування системи цілей і перспективних цільових показників діяльності підприємства на довгостроковий період визначаються пріоритетні завдання за окремими аспектами податкового менеджменту.

Будучи частиною загальної стратегії розвитку підприємства, податкове прогнозування має стосовно неї вторинний характер. Водночас податкові прогнози впливають на загальну стратегію економічного розвитку підприємства і вносять корективи в її формування. Оподаткування прибутку і його вирішальні параметри серйозно впливають на напрями й структуру інвестицій, оскільки підприємства часто інвестують насамперед на основі податкових міркувань і тільки потім враховують норми прибутку.

Як на етапі прогнозування, так і на подальших етапах податкового планування актуальною є проблема

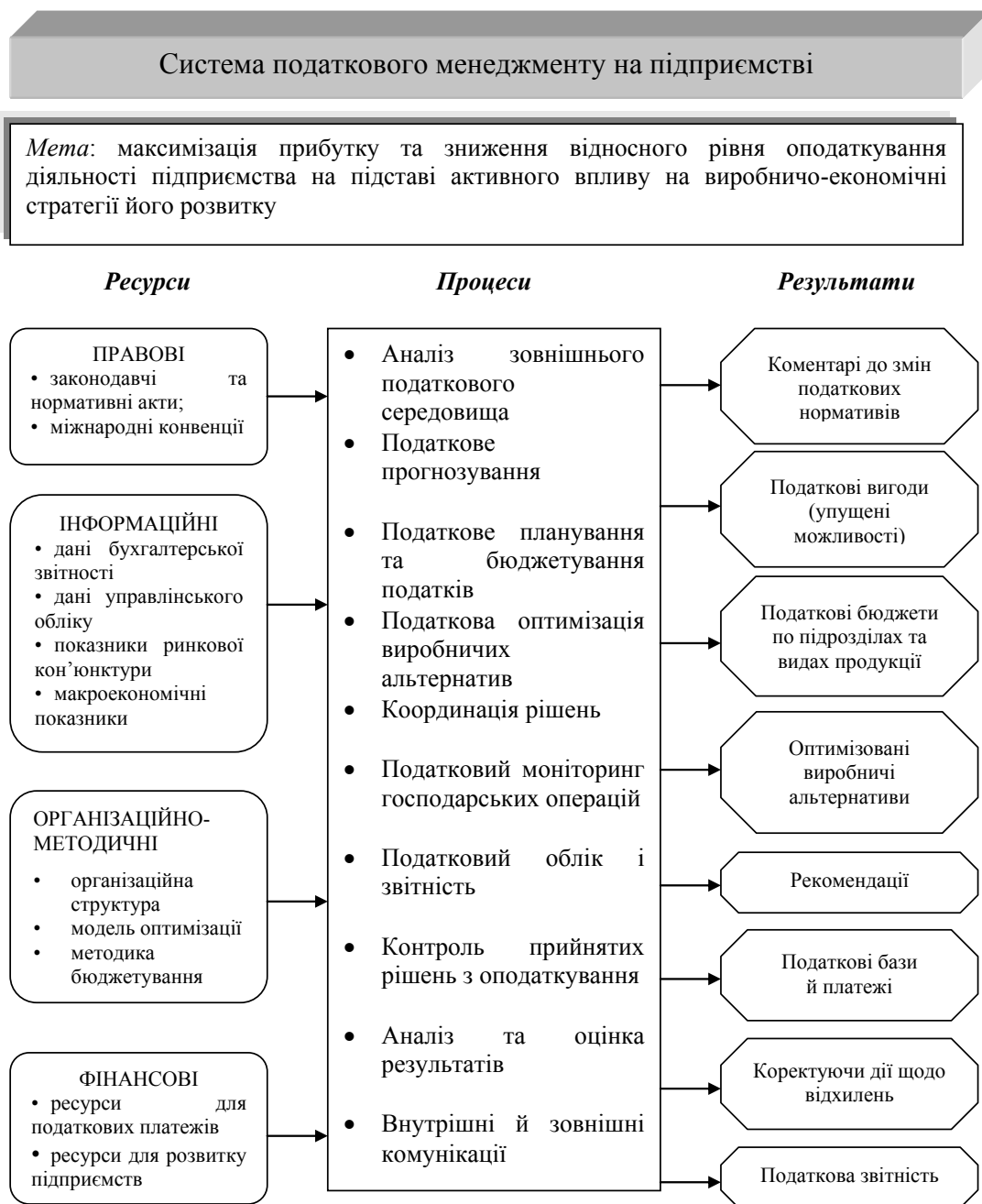


Рис. 1. Концептуальна схема системи податкового менеджменту на підприємстві

виявлення можливостей легальної оптимізації податкових платежів на основі застосування особливостей оподаткування. До таких особливостей належать [23; 26; 30] податкові пільги у вигляді зниження податкових ставок за окремими галузями й видами діяльності; податкові пільги у вигляді звільнення від сплати податків окремих категорій підприємств; податкові пільги у вигляді звільнення від податку окремих видів господарських операцій; податкові пільги у вигляді звільнення від податку окремих видів продукції (робіт, послуг); податкові пільги щодо прискореної амортизації основних фондів; податкові пільги, що враховують регіональні розбіжності в системах оподаткування (вільні економічні зони, офшорні території).

Негативним фактором для прогнозованих у довгостроковому періоді стратегій є непередбачуваність змін податкового законодавства й ефекти «оголошення» податків. Саме ці ефекти «оголошення» покладені в основу прислів'я «Старий податок – гарний податок».

Поточне планування полягає в розробці системи планів підприємства. Воно передбачає формування й оцінку різних виробничих альтернатив з позицій фінансового навантаження з метою оптимізації виробничої програми. Бюджетування податкових витрат створює необхідні умови для такої оптимізації.

Оперативне планування передбачає організацію моніторингу поточних господарських операцій з метою управління формуванням податкових баз.

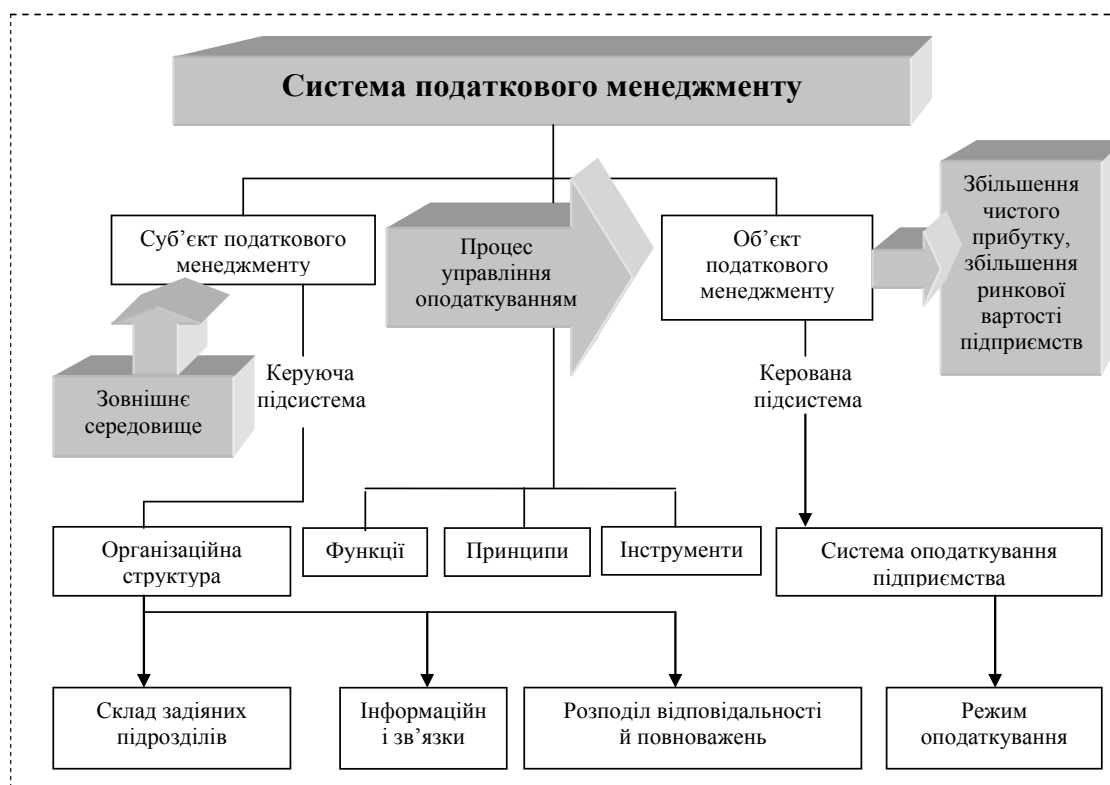


Рис. 2. Структура системи податкового менеджменту на підприємстві

Постійний оперативний аналіз джерел витрат, податкова експертиза проектів, угод, а також розробка податкових схем проведення розрахунків дають змогу істотно вплинути на податкові бази, легально мінімізувати податкові зобов'язання підприємства в конкретних ситуаціях. Необхідність моніторингу обумовлена особливостями оподаткування операцій, наявністю витрат подвійного призначення, виявленям можливостей для віднесення їх на валові витрати, застосуванням різних методів визначення дати виникнення податкових зобов'язань. Податковий моніторинг включає постійний аналіз джерел фінансування поточних витрат підприємства, цілеспрямований вплив на дати виникнення податкових зобов'язань, податкову експертизу інвестиційних проектів, довгострокових контрактів, договорів лізингу тощо.

Координація рішень передбачає вироблення погоджених рішень з управління оподаткуванням всередині підсистеми податкового менеджменту; з підсистемами фінансового менеджменту – під час управління доходами, витратами, прибутком; з іншими сферами управління підприємством, а саме операційним менеджментом, маркетинговим менеджментом, менеджментом персоналу під час вибору альтернатив виробничої діяльності.

Податковий облік і звітність полягає у виборі форм і методів податкового обліку, урахування його особливостей і взаємозв'язків з бухгалтерським обліком забезпечує інформаційну базу податкового менеджменту, повноту й вірогідність податкової звітності.

Податковий контроль підрозділяється на два види: зовнішній і внутрішній. Зовнішній податковий контроль спрямований на перевірку відповідності фінансових результатів підприємства й нарахованих податків чинним нормам податкового законодавства.

Внутрішній контроль спрямований на забезпечення реалізації прийнятих рішень щодо оподаткування діяльності підприємства, а також попередження небажаних наслідків під час зміни правових норм, ринкової кон'юнктури й внутрішніх умов.

Контрольна функція в умовах оптимізації виробничих альтернатив і бюджетування податків передбачає контроль нарахованих у структурних підрозділах податків (планових і фактичних бюджетів), контроль установлених стандартів за рівнем оподаткування прибутку.

У процесі податкового контролю здійснюється зіставлення фактичних показників оподаткування з плановими, визначаються відхилення та їхні розміри, проводиться аналіз причин, що обумовили відхилення, обґрунтовується система дій щодо цілеспрямованої зміни ситуації. Таким чином, сутність податкового контролю полягає в управлінні відхиленнями показників оподаткування за видами продукції, структурними одиницями, окремими проектами й господарськими операціями.

Слід зазначити, що встановлення стандартів і контроль рівня оподаткування прибутку створюють основу для розробки системи стимулів, спрямованих на його зниження, а також раціональне використання ресурсів, що підлягають оподаткуванню.

Аналіз та оцінка результатів припускає розрахунок показника чистого прибутку підприємства, максимізація якого є методологічною передумовою визначення оптимального обсягу випуску продукції за заданих податкових параметрів і ринковій кон'юктурі за структурними підрозділами, підприємством загалом, а також рівня оподаткування прибутку.

Реалізація функцій податкового менеджменту сприятиме адаптації підприємства в нестабільному податковому середовищі.

Суб'єктами управління податкового менеджменту є відповідні керуючі підсистеми: департаменти, відділи, а також фінансові менеджери. Їхня професійна діяльність, що сполучає знання податкового законодавства, з одного боку, і бачення економічних наслідків впливу податків, з іншого боку, спрямована на використання легальних методів управління податками і зміцнення позицій підприємства в ринкових умовах господарювання.

Оцінка результатів запровадження системи податкового менеджменту на підприємстві здійснюється на основі порівняння вказаних показників з їхніми базисними значеннями. Як базисні можуть бути використані значення показників альтернативних проектів виробничої програми (наприклад, показники прибутковості), теоретично обґрунтовані – оптимальні або критичні – значення показників (наприклад, максимально припустимий рівень податкових пільг, визначений на основі законодавчих норм), значення показників підприємств-конкурентів тощо.

Інформаційна база податкового менеджменту формується за рахунок зовнішніх і внутрішніх джерел. До зовнішніх інформаційних ресурсів належать законодавчі й нормативні акти (кодекси, закони, укази, постанови КМУ, інструкції, міжнародні конвенції), що регулюють питання оподаткування й складання податкових звітів, розрахунків, декларацій. До зовнішніх ресурсів належать макроекономічні показники, які застосовуються в підсистемі

податкового менеджменту, наприклад індекс інфляції, дисконтна ставка НБУ.

До внутрішніх інформаційних джерел належать бухгалтерський баланс і головна книга, звіти бухгалтерії за різними напрямками діяльності підприємства, митні декларації, а також результати бюджетування податкових витрат і дані податкового обліку.

Отже, реалізація функцій податкового менеджменту на підприємстві повинна забезпечувати цілеспрямований вплив на процес формування його податкових зобов'язань.

Висновки. У статті запропоновано визначити організаційно-економічний механізм управління потоками податкових платежів на підприємстві як систему заходів організаційного й управлінського характеру, спрямованих на аналіз й виявлення внутрішніх і зовнішніх чинників, що обумовлюють величину потоків податкових платежів й вироблення та реалізацію рішень щодо їх оптимізації.

Визначено, що формування податкового менеджменту безпосередньо пов'язано з поняттям податкового навантаження. Відсутність у фінансовій практиці України підходів і методик визначення межі податкового навантаження, його прогнозування призвела до надмірного оподаткування суб'єктів господарювання. А це обумовило необхідність управляти податковими платежами на підприємстві з метою їх оптимізації.

Запропоновано розуміти, що податковий менеджмент підприємства є складовою частиною фінансового менеджменту й полягає у виробленні керуючих впливів, спрямованих на формування й рух фінансових ресурсів за заданих параметрів податкового середовища й ринкової кон'юктурі. Його основна мета не зводиться тільки до оптимізації податкових платежів, вона полягає в активному впливі на результати фінансово-господарської діяльності підприємства та підвищенні його ефективності. А реалізація функцій податкового менеджменту на підприємстві має забезпечувати оптимізацію податкових платежів.

Список літератури:

1. Ковальчук К. Модель оптимальной производственной стратегии с учетом налоговых изменений / К. Ковальчук, Т. Рева // Технический прогресс и эффективность производства: Вестник ХГПУ : сб. научных работ. – № 92. – Х., 2000. – С. 25–28.
2. Ковальчук К. Налоговый менеджмент промышленного предприятия / К. Ковальчук, Т. Рева. – Днепропетровск : Институт технологии, 2000. – 122 с.
3. Скворцов Н. Налоговый менеджмент: стратегия и тактика : в 10 кн. / Н. Скворцов. – К. : Вища школа, 2002–. – Кн. 1 : От стагнации к стабилизации. Практик. рук. / под ред. В. Давыдовой. – 2002. – 222 с.
4. Бланк И. Основы финансового менеджмента / И. Бланк. – Т. 1. – К. : Ника-Центр, 1999. – 592 с.
5. Вишневикий В. Оценка влияния налогов на хозяйственную деятельность промышленных предприятий с помощью методов экономико-математического моделирования / В. Вишневикий, С. Стешенко. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1998. – 108 с.
6. Данілов О. Податкова система та шляхи її реформування : [навч. посібник] / О. Данілов, Н. Фліссак. – К. : Парламентське видавництво, 2001. – 216 с.
7. Дзюба С. Податковий ризик та аудит при переході до міжнародних стандартів управління в сфері праці / С. Дзюба, О. Ігнатова. – Красноармійськ : ТОВ «Красноармійська друкарня», 2004. – 116 с.
8. Кучерявенко Н. Налоговое право : [учебник] / Н. Кучерявенко. – Х. : Консум, 1997. – 432 с.
9. Основы менеджмента / [М. Мескон, М. Альбер, Ф. Хедоури] ; пер. с англ. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
10. Елисеев А. Налоговое планирование. Минимизация налогообложения законными способами / А. Елисеев, Н. Пидлужный. – Дн. : ООО «Баланс-Клуб», 2002. – 221 с.
11. Мельник Д. Налоговый менеджмент / Д. Мельник. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 352 с.